

„Mi vagyunk az olvasókért
és nem fordítva”

Beszélgetés Bakó Jánosnéval

Az interjúkészítőnek soha nincs könnyű dolga, de Bakó Jánosnéval külön nehézségem támadt, mert ki akart térni a beszélgetés elől, mondván: „Kis pontja, szürke katonája voltam én a könyvtárügynek”. Ez igaz is, hiszen soha nem volt irányító személyiség, ha csak azt nem tekintjük annak, hogy évtizedekig könyvtárvezető volt a III. kerületben, előbb Békásmegyeren, majd Óbudán, a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár 8-as számú, Fő téri könyvtárában. De három évtizedet töltött ezen a pályán, s az olyan tudatosan élő és dolgozó ember, amilyen Bakó Jánosné, föltétlenül megörökítésre érdemes, tanulságokkal bőven szolgáló tapasztalatokat adhat át a Könyvtáros olvasóinak.

— *A felszabadulás után egy közlekedési vállalatnál, a BSZKRT-nál dolgozott, hogyan került kapcsolatba a könyvvel, a könyvtárral?*

— A felszabadulás előtt a polgári iskola elvégzése után kereskedelmibe jártam, és voltaképpen hivatali pályára készültem. Abban az időben a szegény lányoknak — édesapám villamosvezetőként dolgozott — egy vágyuk volt: az íróasztal. Ez volt akkor a társadalmi felemelkedés egyetlen útja. Nem mondhatom tehát azt, hogy már gyermekkoromban könyvtárosnak készültem. A könyvekkel az iskolában ismerkedtem meg. A külső Bécsi úti elemiben, ahol Móra Ferenc unokatestvére, *Móra László* volt az igazgató, — ahogy ma emlékszem — igazi mórjai szellem uralkodott. Nagyon szegény volt az a környék. A gyerekek zöme koratavasztól késő ősziig mezitláb járt, még iskolába is, és nem azért, mert szerettek mezitláb járni... Szóval, az elemi iskola szelleme vitt a könyv, az olvasás felé. Tanév végén könyvjutalmat kaptunk. Jó tanuló voltam, minden évszázó alkalmával vittem haza egy-egy könyvet. Így kezdődött. Gyermektársaságunkban, a jobb sorsra érdemes szegény gyerekek között

sokan olvastak. Volt egy nagyobb fiú, aki komoly kis könyvtárat gyűjtött össze olcsó kiadású, újságpapírra nyomott magyar klasszikusokból, leginkább *Csokonai*, *Arany*, *Jókai* könyveiből, és kölcsönzött is nekünk rendszeresen. Nekem talán ha tíz könyvem volt összesen, az iskolai jutalomkönyvek. Emlékszem a Grimm testvérek mesegyűjteményére, meg Sebők Zsigmond Mackó úr utazásai című könyvére. Legnagyobb élményem azonban Tom Sawyer volt a Singer és Wolfner kiadásában. Ez a kedves könyvem ma is megvan. Tehát az udvarunkban lakó fiútól kölcsönöztem olvasnivalót. Ekkor találkoztam először *Ady* és *József Attila* nevével, róluk nem tudtam semmit, hiszen az iskolában egyikük sem szerepelt a tananyagban. Egy új világot nyitottak számomra, s ez volt az, ami a rendszeres olvasásra szoktatott. Ma is azt tartom: az ember gyermekkorában válhat igazi olvasóvá. Felnőttkorban rászokni a könyvre már nagyon nehéz. És ezért nem hiszek én a hátrányos helyzetű gyerekekkel kapcsolatos mai aggodalmakban. Mi aztán hátrányos helyzetűek voltunk a szó szoros értelmében, és becsületes, munkát és köny-

vet szerető ember vált valamennyiünkben, amennyire tudom.

— 1951-ben került a Népkönyvtári Központba, amelynek Sallai István volt a vezetője. Mesélne róla?

— A József nádor téren, egy régi, nyolc-tíz szobás lakásban volt a hivatal. Talán tízen vagy tizenketten voltunk összesen, s úgy éltünk mint egy nagy család. Sallai úgyszólván apánkként irányította a munkát. Nagy emberi érdeme volt, hogy már csirájában el tudott fojtani minden személyes ellentétet, nézeteltérést. Kitűnő embert és vezetőt ismertem meg benne. Munkaszeretetet, az ügyért való lelkesedést tanultunk tőle. Nem is éreztem úgy, hogy hivatalba járok, inkább mintha hazamentünk volna a József nádor téri házba a családkhoz, egy bölcs apa fénykörébe.

— 1952 augusztusában a Népkönyvtári Központ átköltözött a megszüntetett Országos Könyvtári Központ Guszev utcai épületébe, és átvette feladatainak nagy részét is. Itt mi volt a munkája?

— A Guszev utca 1-ben csoportvezetőm Rakos Józsefné, osztályvezetőm pedig Dezsényi Béláné Szemző Piroska volt. Adminisztrátorként kerültem oda, majd pedig az akkor létesülő megyei és járási könyvtárakba küldendő könyvek raktárában dolgoztam. Minden alakuló könyvtárnak volt egy törzsszállományjegyzéke, amelynek anyaga előbb a raktárba került, innen küldték szét a könyveket a könyvtárakba. Itt találkoztam igen fura dolgokkal is, amelyek akkoriban igazán nem mentek ritkaságszámba. Például az ismert gyapotprogram idején gyapottermelési szakkönyveket küldtünk szét mindenhová. Persze szép dolgok is voltak, emlékszem például arra — még a József nádor téren voltunk —, amikor 1952 májusában Széphalmon, Kazinczy falujában megnyílt a háromezredik népkönyvtár.

Azután 1954-ben a Népkönyvtári Központ is megszűnt, és bekerültem a Népművelési Minisztérium könyvtári osztályára. Közben megszületett a kislányom, s vele egy évig ott-hon maradtam. Úgyhogy talán kilenc hónapig dolgoztam a minisztériumban adminisztrátorként.

Főnököm volt például Berza László is, aki most a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár Budapest-gyűjteményének vezetője, rá mint szigorú és következetes emberre emlékszem. Hasonlóan szigorú ember volt Gaschler Rezső. Róla egy epizód jut az eszembe. Abban az időben ritkán lehetett tojást kapni az üzletek-

ben. Egyszer jött a hír, hogy a szemben levő közértbe tojás érkezett. Mi persze kirohantunk vásárolni. Amikor visszaérkeztünk, Gaschler nagyon leteremtett bennünket: Mit képzünk, munkaidőben vásárolni?! Abban az időben nagyon szigorúan vették a munkafegyelmet.

— 1953 és 1956 között végezte el a Cukor utcában működő Pedagógiai Főiskola könyvtár szakát. Tehát az Ön pályakezdése is tipikusnak nevezhető ebben az időben: előbb végzett felelős munkát, s csak azután, legföljebb azzal egyidőben képezhette magát. Mit jelentett ez az iskola?

— Ma panaszkodnak a fiatalok, hogy nehéz bejutni főiskolára, egyetemre. Az ötvenes években ez másként volt. Akkor, ha látták, hogy valami pislákol az emberben, egyenesen küldték tanulni felsőbb iskolákba.

A szak irányítója és egyik tanárom Miszti László volt, aki a felvételin mindenkitől megkérdezte: miért akar könyvtáros lenni? Ha valaki azt válaszolta, hogy mert szeret olvasni, akkor ha nem is tanácsolta el az illetőt, de rosszállóan csóválta a fejét. Szerinte az a fontos, hogy a könyvtáros továbbadja saját olvasmányélményeit. Ezt tartotta a leglényegesebbnek.

Ma néhányan úgy emlegetik ezt az iskolát, hogy „gyorstalpaló”. Pedig itt hároméves képzés folyt egy szakon. Most ugyan a könyvtárosok öt évig tanulnak az egyetemen, de két szakon. Igen alapos iskola volt ez, jól felkészített bennünket a pályára. Sok fiatal kolléga manapság az egyetem elvégzése után sincs tisztában bizonyos alapvető dolgokkal.

Megmondom őszintén, nehéz iskola volt ez nekem. Többszörösen is. Nem a könyvtárban okozott gondot, hanem az egyéb tantárgyak, például a logika meg a lélektan. Teljesen új fogalmakkal kellett megismerkednem, amelyekkel a kereskedelmiben, persze, nem találkozhattam.

Igazán nehéz mégsem ez volt. Én az iskoláimat még a régi rendszerben végeztem. De 45 után az embernek át kellett állnia: 180 fokos politikai és — mondhatom — ideológiai fordulatot tennie ahhoz képest, amit azelőtt tanultunk. Marxista oktatás volt ez. Például Adyról is teljesen új képm alakult ki, egészen más, mint amilyen iskoláskoromban. Nem egyszerűen tanulnom kellett: belső vívódást is jelentett a korábbi történelem- és irodalomszemlélettel való szembekerülésem. Aki most, idős korában mást mond, az vagy rendkívül tudatosan és kedvező hatások között élt, vagy nem

mond igazat. Homlokegyenest ellenkező fogalmakkal és felfogással találkoztunk 1953-ban a Pedagógiai Főiskolán, mint a felszabadulás előtti iskolában. A hit, az erkölcs kérdései, a világnézet — szóval mindezekkel számot kellett vetnem. És persze tanulnom is kellett keményen. Szorgalmas voltam. Sokszor úgy tanultam, hogy mostam a pelenkát és előttem feküdt a jegyzet. De úgy voltam vele, hogy amit egyszer elkezdtem, azt nem hagyhatom abba. Úgyhogy a harmadik évfolyam végén elég jól, négyesre államvizsgáztam. Ez nem mondható rossz eredménynek, azt hiszem.

— *Kikre emlékszik vissza szívesen a „szabó-ervines” éveket megelőző időkből, akikkel együtt dolgozott?*

— Végtelenül aranyos, türelmes és szeretetreméltó asszony volt *Kempfner Pálné, Ilus*, a Népkönyvtári Központ személyzetise. Aztán *Fábián Edit*, a főkönyvelő és *Szemző Piroska* — ők voltak, akik engem nagyon sok mindenre megtanítottak.

— *1956 után az Országos Műszaki Könyvtár folyóiratosztályára került.*

— Igen, 1957-ben a minisztérium könyvtári osztályán csak néhányan maradtak a régiék közül, a többiek könyvtárakba kerültek ki. Én is. Folyóiratokat dolgoztunk fel *Kili Lászlóné*-vel, aki még most is ott van. Ő a tőkés országokból, én meg a népi demokráciákból érkező lapokat. Kardexeltünk. Két évig dolgoztam a Műszaki Könyvtárban. Itt szereztem igazi könyvtári gyakorlatot. Igen sokat tanultam a kiváló kollégáktól is. Például *Batári Gyula* hívta fel a figyelmemet olyan könyvekre, amelyeket minden könyvtárosnak ismernie kell. Összeállított nekem egy negyven-ötven tételes bibliográfiát, hogy mit érdemes és mit szükséges elolvasnom. Ő volt a szellemi irányítóm.

Nagytudású főnökeim voltak. A műszaki

dokumentációt a kisujjából kirázó *Jánszky Lajos* állt akkor az intézmény élén. *Kéki Béláné*, *Ilike* szerény, bájos teremtés volt, akitől szintén nagyon sokat lehetett tanulni. Talán nem tudatosan, de a Szabó Ervin Könyvtárban fel is használtam mindazt, amit tőle láttam az emberekkel való könyvtárosi kapcsolatteremtés dolgában. A nem leereszkedő, hanem közvetlen és udvarias magatartást. A propagandát pedig *Pap Jánostól* lehetett megtanulni, akinek számos technikatorténeti könyve ismert. És persze *Kili Lászlónét*, Verát is meg kell említenem: vele a mai napig tartom a kapcsolatot, egyike a legjobb barátnőimnek. Jól felkészült társaság volt ott, kitűnő emberek.

— *1959-ben került a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár 33-as számú kerületi könyvtárába. Újabb váltás, hiszen előtte két éven át tudományos könyvtárban dolgozott, s most közművelődési könyvtárba került.*

— Ez olyan volt, mint amikor az úszni nem tudót rögtön a mélyvízbe lökik. Szombaton még a Műszaki Könyvtárban dolgoztam, hétfőn már a békásmegyeri könyvtárban nyitottam ajtót az olvasóknak. Ez ráadásul egyszemélyes könyvtár volt! El lehet képzelni, mit éreztem!

Azt se tudtam, a kölcsönzői tasakok mire valók. Délután két óra volt, és húsz gyerek toporgott az ajtó előtt nyitásra várva... A raktárkezelő segítette az olvasók tasakjait (személyi lap + a kikölcsönzött könyvek kártyáinak tartója — *A szerk.*) kikeresni. Remegett a kezem, de szerencsére a gyerekek nem vettek észre semmit.

Ez májusban volt. Jött egy csodálatos nyár, ezt azért éreztem csodásnak, mert még nem tudtam, mi mindent lehet csinálni egy közművelődési könyvtárban, és az időt kihasználva, rengeteget olvastam. Az adminisztráció szá-

momra nem okozott gondot, korábban is csináltam már, értettem hozzá. Ez a nyár arra volt jó, hogy elsajátítsam a közművelődési könyvtári munkához nélkülözhetetlen ismereteket, hogy felfedezzem magát a könyvtárat. Rájöttem, hogy a kölcsönzésen kívül egyéb teendőim is vannak.

Öt percre laktam a könyvtártól, ez jó volt nekem is, az olvasóknak is. Olyan kapcsolatom alakult ki velük, hogy igazi népművelő munkát végezhettem. Ismertem a gyerekeket, a szüleiket, a tanáraikat, ez nagyon sokat jelentett a munkám szempontjából. A könyvtárban mindenki elmondhatta bűját-baját, tényleg olyanok voltunk, mint egy nagy család. Rájöttem, milyen nagy szükségük van az embereknek, az olvasóknak az efféle „lelki terápiára”. A közvetlen kapcsolat azt eredményezte, hogy a könyvtár már nem is könyvtár volt, hanem otthon, beszélgetőhely, eszmecserek színhelye.

Itt éreztem meg a könyvtári munka ízét, zamatát igazán: főképpen az állománygyarapítás örömét. Magam építettem egy könyvtárat, ami azután magán viselte az én kezem nyomát. Egész könyvtárosi munkálkodásom során ezt éreztem a leginkább testreszabottnak. Lelkesített az állományépítés, a szerzeményezés. Békásmegyeren arra törekedtem, hogy ha mindent nem is tudok megvenni, amit szerettem volna — évi 25 ezer forintból —, olyan kézikönyvtárat állítsak össze, hogy minden olvasói kérdésre választ tudjak adni. Mondták is, olyan ez a könyvtár, mint a falusi szatócüzlet, minden van benne...

Ez a kis könyvtár 12 ezer kötetes volt, 700 körüli olvasólétszámmal. Meg is szűnt önálló kerületi könyvtár lenni, hozzacsatolták a 21-eshez, miután én eljöttem.

Ami hátrány volt számomra, azt csak akkor tudtam meg, amikor tíz év múltán a Fő térre kerültem, a 8-as könyvtárba: a kollégák hiánya. Megdöbbentem, mennyire fontos a más könyvtárosokkal való folyamatos eszmecsere és méginkább a tapasztalatcsere; az irodalomról, művészetekről, könyvekről való beszélgetés. Igen, a 8-asban jöttem rá, hogy Békásmegyeren kissé megrekedtem. Nem jó sokáig egyedül dolgozni.

1969 nyarán kerültem a Fő térre. Itt kollégák között dolgozhattam. Ez volt az, amire vágytam. Kedvenc hobbinak, a gyarapító munkának is nagyobb tere nyílt. Ötvenéves könyvtár volt ez akkoriban, igen jó állományal, s a régi anyagából is sok minden megma-

radt, főleg képzőművészeti, művelődéstörténeti és helytörténeti munkák. Ezt az állományt kellett aztán kiteljesíteni. Különös figyelemmel gyűjtöttük a szociológia és a helytörténet anyagát. Ez utóbbinak lendületet adott a tévéből emlékezetes „Fekete-fehér” vetélkedősorozat, amit a kerületek között rendeztek meg. Ekkor hoztuk létre a könyvtár helytörténeti gyűjteményét.

Óbudán új problémával kerültem szembe: a helyszűkével. 2800 olvasónk volt és rengeteg könyvünk. Zsúfolt polcok, olvasóterem sehoh. Ez sok gondot okozott, hiszen a félvérszázados könyvtár alapállományának egységét megbontani, szűkíteni egyenesen bűn lett volna. De kellett a hely az új szerzeményeknek. Itt következett a nagy kérdés: mi az, amit mégis le kell és le lehet adni? A helyiségügyekkel sok gondom-bajom volt. De a könyvtárvezető nem tehet többet, mint amennyit a körülményei megengednek. Nekem végül is csupán egy tápraktár létesítésére nyílt lehetőségem.

— *A kollégákkal való együttes munkálkodás jelentőségét hangsúlyozta. Kikkel dolgozott a 8-as könyvtárban?*

— A munkatársak többségét a fiatalok alkották. Célunk és jelszavunk ez volt: Mi vagyunk az olvasókért, és nem ők miértünk. Mindent megtettünk, hogy felelet, válasz nélkül senki ne menjen el tőlünk.

Nyáron, amikor nem volt túl nagy a forgalom, minden fiatal munkatárssal végigmentünk az egész állományon. Kézbe vettünk majd minden könyvet. Az ember vizuális lény, katalógusból nem lehet állományismeretet szerezni. Az ifjú könyvtárosnak nagyon-nagyon fontos, hogy kezébe vegye a köteteket, lapozgassa, olvassa őket, tehát közelről ismerje az állományt. A másik, hogy tudja, miként kell könyvtáros módra kutatni. Szeretettel idéztem nekik *Szent-Györgyi Albertet*: Csak olyasmit kell megjegyezni, ami kiemelkedik a tudásanyag tömegéből. Aztán ott a könyvtár, ahol minden részletet meg lehet találni.

— *Mire kötelezi a közművelődési könyvtárost is az olvasókkal való közvetlen törődés?*

— Rendkívül fontos dolognak tartottam az emberekkel való közvetlen kapcsolattartást. Ha az olvasóval egy kötetről beszélgetek, ha szóra bírom, akkor ő valójában magáról vall. A könyvtár felettébb alkalmas hely, ahol elérhető, hogy megnyilatkozzék a segédmunkás is meg az egyetemi tanár is. Az egyéni beszélgetés kiindulópontja lehet az izlésfejlesztésnek. Főként a fiatal olvasók esetében van ennek

KÖNYVTÁROS

1983 SEP

kiemelkedő jelentősége. Ha egy művet valakinek a kezébe adok, ezzel politikai munkát is végzek. A könyv erő és hatalom, amit jóra, rosszra egyaránt fel lehet használni. Ezért nagy a könyvtáros felelőssége. Jó pillanatban adom-e a megfelelő embernek a legalkalmasabb könyvet?!

Amit én olvastam, ami rám hatással volt, bátran mertem ajánlani. Ehhez azonban nagy emberismeret szükséges. Odajön valaki és azt mondja: kérek valami jót. Ismernem kell őt, az ízlését, mi az, ami számára jó. Ez pedig csak beszélgetések során tapintható ki.

Az ipari tanulók, a munkásfiatalok olvasási gondjait különösen szívemen viseltem. Ezek a gyerekek először azoknak a könyveknek estek neki, amelyek nem voltak meg a gyermekkönyvtárban, ahova addig jártak: a krimiknek, *Berkesi* és *Szilvási* könyveinek. Ezt látva határozta el, ha közel tudok hozzájuk kerülni, *Móriczot*, *Tömörkényt* adom a kezükbe. Lehetetlen, hogy egy 18 éves fiatalember ne tudja igazán, ki volt *Móricz Zsigmond* vagy *Mikszáth Kálmán*. Ha csak egyet-kettőt, de a magyar klasszikusokat próbáltam olvasatni velük. Mindig közülük ajánlottam.

Sokan mondták annak idején, hogy a televízió elveszi az emberek kedvét és idejét — főként a fiatalokét — az olvasástól. Ez nem következett be. Helyette más tényezők jelentkeztek: másodállás, vállalkozás, egyszerűen: pénzkeresés. Nincs idő, hiába, a nap 24 órából áll. Meg azt hiszem, az irodalomtanítással is bajok vannak, az olvasás megszerettetésével. Nem mindegy, hogy egy tanár úgy ajánl könyvet, hogy maga is szenvedélyes olvasó, vagy úgy, hogy nem is ismeri, amit ajánl. Az előbbiből valami sugárzik, amit a fiatalok azonnal megéreznek. Csak úgy lehet tanítani valamit, ha hiszünk benne. Vajon elég felkészültek-e a tanárok? Nem tudom, megfelelő-e ilyen szempontból a tanárképzés manapság? Vajon milyen a pedagógusok alkalmasságvizsgálata? Azt tapasztaltam, hogy a végzettekből valahogy nem süt az ember- és az irodalomszerelet. Kivételek persze vannak, pályám során sok lelkes pedagógust is megismertem. Szeretettel gondolok vissza például *Bemporth* tanár úrra a békásmegyeri iskolából. Olvasónk volt *Baránszky Jób László* esztéta is, aki sokáig irodalmat tanított a Szilágyi Erzsébet Gimnáziumban. Ahogy ő Szabó Lőrincről beszélt a diáklányoknak, azt hallani kellett volna! Pillanatok alatt körbefogták és tátott szájjal hallgatták. Nem a mostani gyerekekben van a hiba;

ugyanolyan nyitottak, mint mi voltunk úgy harminc éve, csak talán nincs, aki tüzzel és lelkesedéssel foglalkozzon velük, ahogy régi tanáraink foglalkoztak mivelünk.

— *Egy helyütt azt olvastam Önről: „Munkájában önálló, igyekszik saját elképzelései szerint alakítani a könyvtár tevékenységét”. Beszélne arról, milyen könyvtárosi hitvallás szerint dolgozott, vezette a 33-as könyvtárat?*

— Nem volt nekem hitvallásom. Én *Misztli László* „ellenére” szerettem olvasni. A Pedagógiai Főiskolán pedig hivatástudatot plántáltak belénk. Kutyakötelességemnek éreztem, hogy megfelelek az olvasók várakozásának. *Jóska bácsi*, *Pista bácsi*, *Mari néni* jöttek a könyvért, s minket a sors odaállított elébük — nekünk ott kellett tennünk valamit. Hittünk abban, hogy új országot építünk. Én úgy éreztem, hogy a békásmegyeri könyvtárban építem az új Magyarországot.

— *Végül is több mint három évtizedet töltött el ezen a pályán. Lehet-e ilyen hosszú idő — egy emberöltő — tapasztalatait összegezni, néhány gondolatba sűrítve elmondani?*

— Lehet is, meg nem is. *József Attila* közhellyé vált sorát idézem: „Dolgozni csak pontosan, szépen, ahogy a csillag megy az égen, úgy érdemes.” Az ember harminc év után számvetést készít: mit tett jól, mit rosszul. Minden ember, akit valamilyen posztra állítanak, igyekszik a legjobban dolgozni. Lehet, hogy sokkal jobban is dolgozhattam volna, ha nagyobb tudatossággal cselekszem. Ráadásul a vezetőnek egy kicsit impresszárió-természettűnek is kell lennie. Én meg nem vagyok ilyen. Ez alkati dolog is.

— *Most, annyi dolgos év után 1983 januárjától nyugdíjban van. Hogyan él a nyugdíjas könyvtáros? S főként: olvashat-e végre annyit, amennyit szeretett volna annakidején?*

— Megtehetem, hogy mindazt, amit elmulasztottam, most elolvassam. Kedvenc könyveimre is gondolok. Az információknak olyan áradatát kellett követnem, hogy nem volt lehetőségem kedves szerzőim olvasására. Most aztán kedvtelésből olvasok, csemegézem. És kiállításokra járok. Gyakran bemegyek a könyvtárba, vagy a kollégáim jönnek el hozzám. Fel is ajánlották, hogy nyugdíjasként dolgozzam tovább, s ha a körülményeim engedik, vissza is megyek. Úgy hiszem, tudnék még használni. Végül pedig utazni szeretnék. Megismerni azt a világot, amire a könyvek, a könyvtár nyitott kaput számomra.

Mezey László Miklós